

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΣΜΥΡΝΗΣ

Μαρτυρίες όσων έζησαν τα γεγονότα

Προτού ξεκινήσω την ομιλία μου θα ήθελα να κάνω δύο διευκρινίσεις:

1) Οι μαρτυρίες, τα αποσπάσματα κειμένων και ανταποκρίσεων που θα σας παραθέσω, αφορούν μόνο ξενόγλωσσα βιβλία, εφημερίδες αγγλικές, αμερικάνικες, γαλλικές, διεθνή πρακτορεία ειδήσεων αλλά και ξένα συγγράμματα, που έχουν μεταφραστεί στην Ελληνική γλώσσα από εγχώριους εκδοτικούς οίκους ή αφορούν δημοσιεύσεις στο Internet.

2) Οι ημερομηνίες που θα ακουστούν αναφέρονται με το νέο ημερολόγιο, εν αντιθέσει με την Ελλάδα όπου όλα αυτά τα συγκλονιστικά γεγονότα έχουν αποτυπωθεί με ημερομηνίες του παλιού ημερολογίου. Στην Ελλάδα μέχρι τις 16 Φεβρουαρίου 1923 υπήρχε το παλαιό ημερολόγιο (Ιουλιανό) το οποίο για να ευθυγραμμιστεί με το νέο ημερολόγιο (Γρηγοριανό) ακολουθήθηκε η εξής διαδικασία. Μετά την 16^η Φεβρουαρίου 1923, ξημέρωσε η 1^η Μαρτίου 1923. Έτσι αν ψάξουμε στα δημοτολόγια όλων των δήμων θα δούμε ότι κανείς δεν γεννήθηκε ή πέθανε μεταξύ 16 και 28 Φεβρουαρίου 1923.

Αλλά ας έλθουμε στο θέμα μας.

Ο Αδόλφος Χίτλερ λίγο πριν την εισβολή στη Πολωνία το 1939, απευθυνόμενος στους στρατηγούς του, είπε:

Σκοπός του πολέμου δεν είναι να φτάσεις σε προκαθορισμένα σημεία, αλλά να εξοντώσεις πλήρως τον εχθρό. Με τον τρόπο αυτό θα εξασφαλίσουμε τον απαραίτητο ζωτικό χώρο που χρειαζόμαστε. Ποιος θυμάται ακόμη στην εποχή μας τους Αρμενίους;

Και βέβαια ο Χίτλερ δεν γνώριζε τη λέξη γενοκτονία που γεννήθηκε μετά το 1950 και δεν αφορούσε μόνο την γενοκτονία των Αρμενίων;

Αλλά και ο Henry Morgenthau, ο Πρεσβευτής των Αμερικανών στην Κωνσταντινούπολη την περίοδο 1913-1916 και μετέπειτα Πρόεδρος της Επιτροπής Αποκαταστάσεως Προσφύγων (Ε.Α.Π.), είχε δηλώσει:

Ο Τούρκος ήταν βάρβαρος, λαφυραγωγός. Νίκη για αυτόν σήμαινε να κατασυντρίβει και να ληλατεί τους λαούς¹.

Δυστυχώς ο όρος γενοκτονία εισήχθη στη βιβλιογραφία μερικές δεκαετίες αργότερα από την πυρπόληση και την καταστροφή της Σμύρνης. Γιατί βέβαια η πυρπόληση της Σμύρνης, δεν ήταν απλώς μια πυρκαγιά, μια καταστροφή μιας πόλης, αλλά ήταν η ολοκλήρωση μιας γενοκτονίας που άρχισε το 1912 και ολοκληρώθηκε το 1922 και αφορούσε τον μαρτυρικό αφανισμό δεκάδων χιλιάδων αθώων ψυχών, δηλ. των Χριστιανικών πληθυσμών που βρίσκονταν στη Μ. Ασία, την Καππαδοκία, τον Πόντο, την Δυτική Θράκη.

¹ Henry Morgenthau: «Τα μυστικά του Βοσπόρου».

Πόσα χρόνια θα πρέπει να περιμένουμε από τα πολιτισμένα λεγόμενα κράτη, να αναγνωρίσουν την Γενοκτονία των Χριστιανικών Πληθυσμών στην Ανατολή; Μήπως τα συμφέροντα είναι πάνω από τις αξίες;

Ας δούμε όπως ποια ήταν η διεθνής κατάσταση το 1922, όταν συνέβησαν τα τραγικά γεγονότα στη Σμύρνη και ποια η θέση των θεωρούμενων «συμμάχων μας»:

- Στην Οθωμανική Αυτοκρατορία έχει καθιερωθεί ως «άτυπος» αρχηγός ο στρατηγός Μουσταφά Κεμάλ με έδρα την Άγκυρα, αφήνοντας στην άκρη ως διακοσμητικό στοιχείο τον Σουλτάνο Μωάμεθ ΣΤ' να βασιλεύει στην Κωνσταντινούπολη και να ικανοποιεί τα αιτήματα των Άγγλων και Γάλλων που είχαν στην επιρροή τους τη Βασιλεύουσα.

- Στην Αγγλία, ο πρωθυπουργός Λόντ Τζώρτζ προσπαθεί με ρητορικούς λόγους να πείσει τους Άγγλους ότι πρέπει να βοηθήσουν τους Έλληνες, αλλά δεν μπορεί να πείσει ούτε τους βουλευτές του κυβερνητικού του συνασπισμού. Δεν φτάνει ο καλός λόγος, χρειάζεται και υλική υποστήριξη.

- Στη Γαλλία, ο Πρωθυπουργός Ρεϋμόν Πουανκαρέ, ήδη έχει αλλάξει τους εξωτερικούς σχεδιασμούς του όσον αφορά την Οθωμανική Αυτοκρατορία, αφού προσπαθεί να σώσει τον τεράστιο δανεισμό προς το Οθωμανικό Χρέος, αλλά και τα συμφέροντα των Γαλλικών εταιρειών, στον ευρύτερο χώρο της Μ. Ασίας, κάνοντας σαφή μεταστροφή υπέρ των Τουρκικών θέσεων.

- Στην Αμερική ο Πρόεδρος Γουόρεν Τ. Χάρτινγκ έχει πρόβλημα να κατανοήσει ή δεν θέλει να καταλάβει ότι οι μουσουλμάνοι εξολοθρεύουν τους χριστιανικούς πληθυσμούς γιατί το μόνο που τον ενδιαφέρει είναι τα πετρέλαια της Μουσούλης που ανήκαν στην γεωγραφική επικράτεια των Τούρκων. Την χρονική περίοδο των γεγονότων της Σμύρνης, τον Πρόεδρο της Αμερικής απασχολούσαν οι μεγάλες απεργίες στην αυτοκινητοβιομηχανία Ford και η ασθένεια της συζύγου του. Που ήταν ο υπουργός Εξωτερικών; Ο υπουργός Εξωτερικών της Αμερικής Τσάρλς Έβανς Χιούζ ταξιδεύει με πλοίο προς το Ρίο ντε Τζανέϊρο, όπου θα εορταζόταν η επέτειος της Ανεξαρτησίας της Βραζιλίας. Έτσι χρέη υπουργού εκτελούσε ο Γουίλιαμ Φίλιπς, πρώην υφυπουργός Εξωτερικών του προηγούμενου Προέδρου Γουίλσον που δεν είχε σε καμία εκτίμηση τον νυν Πρόεδρο Γουόρεν Τ. Χάρτινγκ.

Σας αναφέρω τώρα μερικά στοιχεία, για να διαπιστώσετε την εξάρτηση της Αμερικής από το πετρέλαιο. Το 1900 κυκλοφορούσαν στην Αμερική 3.000 αυτοκίνητα, το 1914 είχαν αυξηθεί σε 1,8 εκατομμύρια και το 1920 σε 9,2 εκατομμύρια. Επίσης μεταξύ 1900 και 1920 κατασκευάστηκαν στην Αμερική 360.000 χιλιόμετρα, ασφαλτοστρωμένων δρόμων που όμως απαιτούσαν απορρόφηση τεραστίων ποσοτήτων πίσσας/ασφάλτου που ήταν παράγωγο του πετρελαίου². Για να διαπιστώσετε το μέγεθος της ασφαλτόστρωσης των

² Lou Ureneck: «Η μεγάλη φωτιά. Σμύρνη. Σεπτέμβριος 1922». Εκδόσεις Ψυχογιός. Σελ. 88.

δρόμων σας αναφέρω ότι η απόσταση Αθήνα-Παρίσι είναι 2.900 χιλιόμετρα. Υπολογίστε λοιπόν αυτή την απόσταση 124 φορές. Τρομακτικός αριθμός.

Αντίστοιχα ο εμπορικός στόλος της Αμερικής και οι ένοπλες δυνάμεις της χρειάζονταν τεράστιες ποσότητες πετρελαίου αφενός για να εξάγουν τη διογκούμενη παραγωγή βιομηχανικών προϊόντων και αφετέρου να επιτηρούν τις διάφορες πολιτικές καταστάσεις σε Ευρώπη και Αμερική.

Με δεδομένο ότι στην Αμερική δεν είχαν ανευρεθεί ικανά αποθέματα πετρελαίου, η προσοχή των Αμερικανών ήταν στραμμένη στα πετρέλαια της Μοσούλης και οι οποιοσδήποτε αποφάσεις της λαμβάνονταν υπό το πρίσμα αυτών των προβληματισμών και όχι των φιλικών αισθημάτων στα κράτη με χριστιανικούς πληθυσμούς.

Ο συγγραφέας Λου Γιουρένεκ, σχολιάζει:

Το 1922 η χώρα των Ηνωμένων Πολιτειών, ήρθε αντιμέτωπη με τις πρώτες ανησυχίες της γύρω από το πετρέλαιο. Η εξασφάλιση και η διατήρηση ξένων πετρελαϊκών αποθεμάτων αποτελούσε ήδη κεντρικό ζήτημα, για την εξωτερική πολιτική της χώρας. Οι κυρίαρχες οικονομικές τάξεις φοβόταν ότι η εγχώρια παραγωγή πετρελαίου θα διαρκούσε για μόλις ακόμη δέκα χρόνια, είκοσι στην καλύτερη των περιπτώσεων. Η ανησυχία λοιπόν αυτή είχε διαποτίσει τους πάντες: απασχολούσε τους ειδικούς στα πετρέλαια, τον Πρόεδρο, το Κογκρέσο, τις ένοπλες δυνάμεις, την κοινή γνώμη... Η ισορροπία δυνάμεων μεταβαλλόταν. Η Αμερική που είχε αρχίσει να διαμορφώνεται το 1922 δεν ήταν η Αμερική του 1914³.

Αλλά ας έρθουμε στο θέμα μας.

Μετά την κατάρρευση του μετώπου στο Αφιόν Καραχισάρ ο Ελληνικός στρατός άλλοτε άτακτα και άλλοτε οργανωμένα αρχίζει την οπισθοχώρηση προς τα παράλια του Αιγαίου προκειμένου να διεκπεραιωθεί στα ελληνικά νησιά. Ο Τούρκικος στρατός με τον αέρα του νικητή και βάζοντας φτερά στα πόδια των στρατιωτών, κατευθύνεται προς την Σμύρνη όπου και εισέρχεται το Σάββατο 9 Σεπτεμβρίου 1922 (ν.η.) με μια πρώτη ύλη υπικού που παρελαύνει στην προκομαία.

Αρμένιοι και Έλληνες τρομοκρατημένοι κλείνονται στα σπίτια τους ενώ χιλιάδες πρόσφυγες που βρίσκονται στους δρόμους είναι σε απόγνωση. Ο Τούρκος στρατηγός Νουρεντίν πασάς αμέσως συλλαμβάνει και παραδίδει στον Τουρκικό όχλο τον Μητροπολίτη Σμύρνης Χρυσόστομο (είχανε και προηγούμενα), ο οποίος βρίσκει τραγικό θάνατο. Στη βιβλιογραφία έχει περάσει η θανάτωσή του Χρυσόστομου, ως «τον χαλάσανε».

Ο Λατίνος Αρχιεπίσκοπος της Σμύρνης, σεβασμιότατος Vallega⁴, συνειδητοποιεί, μετά τις 9 Σεπτεμβρίου 1922, ότι η πόλη είναι στο εξής απαγορευμένη για τους περισσότερους από τους παλιούς της κατοίκους:

³ Lou Ureneck: «Η μεγάλη φωτιά. Σμύρνη. Σεπτέμβριος 1922». Εκδόσεις Ψυχογιός. Σελ. 88 και 288.

⁴ Herve Georgelin: «Σμύρνη από τον κοσμοπολιτισμό έως τους εθνικισμούς». Σελ. 321

Οι φρικαλεότητες και τα αντίποινα που διαπράχθηκαν αυτές τις μέρες σε βάρος των Ελλήνων και των Αρμενίων μας βάζουν σε φόβους ότι η πρόθεση των Τούρκων είναι να απαλλαγούν από τους καθολικούς θέτοντας σε εφαρμογή ένα εθνικιστικό πρόγραμμα: να καταστραφεί οτιδήποτε δεν είναι τουρκικό, έργα και αγαθά:

Για την Κυριακή 10^η Σεπτεμβρίου, ο συγγραφέας Michael Llewellyn Smith, αναφέρει⁵:

Τη νύχτα της 10^{ης} Σεπτεμβρίου, η σφαγή των Αρμενίων είχε γίνει συστηματική και πήρε μέρος και ο τουρκικός στρατός. Διαδραματίστηκαν φρικιαστικές σκηνές, σωστό μακελειό. Αρμένιοι που είχαν συγκεντρωθεί στις εκκλησίες τους περικυκλώθηκαν και οδηγήθηκαν στο θάνατο.

Την Δευτέρα 11 και Τρίτη 12 Σεπτεμβρίου Τούρκοι στρατιώτες και πολίτες περιφέρονται στους δρόμους και βιάζουν γυναίκες, λεηλατούν καταστήματα και περιουσίες και εισέρχονται στις συνοικίες των Αρμενίων, των Ελλήνων και των Λεβαντινών, όπου πραγματοποιούν ένα άνευ προηγουμένου προγκρόμ. Στο βιβλίο του Γκάιλς Μίλτον «Ο Χαμένος Παράδεισος Σμύρνη 1922» υπάρχουν συγκλονιστικές μαρτυρίες όσων επέζησαν αυτής της τρομακτικής δοκιμασίας που περιγράφουν λεπτομερώς τα γεγονότα.

Και αφού λεηλάτησαν ότι το καλύτερο υπήρχε, έβαλαν φωτιά, πρώτον για να καλύψουν τις χιλιάδες δολοφονίες τους και δεύτερον να εξαφανίσουν, ότι χριστιανικό ή κοσμοπολίτικο στοιχείο υπήρχε.

Ήταν Τετάρτη 13 Σεπτεμβρίου 1922. Οι πρώτες εστίες φωτιάς εντοπίζονται στην Αρμενική συνοικία. Οι πυροσβέστες της Σμύρνης που ήταν μια μικτή ομάδα από Έλληνες και Τούρκους, χρηματοδοτούνταν από ασφαλιστικές εταιρείες του Λονδίνου που είχαν ασφαλίσει σε αυτές τις πιο μεγάλες περιουσίες τους οι κάτοικοι της Σμύρνης, άρα ήταν προς το συμφέρον τους να προστατέψουν τις ιδιοκτησίες αυτές από τη φωτιά.

Τα μέσα που διαθέτουν, πρωτόγονα. Τροχήλατες άμαξες με 2-3 βαρέλια νερό. Πως να αντιμετωπίσεις μια φωτιά όταν αντί να σε βοηθούν συνέχεια μεγαλώνει ο αριθμός των εστιών;

Θα σας αναφέρω μόνο τι αντίκρουσε ένας βετεράνος λοχίας Τσορμπατζής της Πυροσβεστικής Σμύρνη όταν κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν μια φωτιά στην οδό Σουγιά⁶:

«Όπου και να μπήκα, είδα νεκρά σώματα. Σε ένα σπίτι ακολούθησα μια σειρά από κηλίδες αίματος που με οδήγησαν σε μια ντουλάπα. Η περιέργειά μου με ώθησε να την ανοίξω και τότε οι τρίχες του κεφαλιού μου σηκώθηκαν όρθιες. Μέσα στην ντουλάπα υπήρχε το γυμνό σώμα ενός κοριτσιού με τα στήθη κομμένα...».

Αργότερα όταν στο Λονδίνο, έγιναν οι δίκες για τις αποζημιώσεις των απολεσθεισών περιουσιών από τη φωτιά, ακούστηκαν πολλά και ενδιαφέροντα γεγονότα.

⁵ Michael Llewellyn Smith: «Το όραμα της Ιωνίας. Η Ελλάδα στη Μ. Ασία 1919-1922». Μορφωτικό Ίδρυμα της Εθνικής Τραπέζης. Αθήνα 2003.

⁶ Gils Milton: «Χαμένος Παράδεισος-Σμύρνη 1922. Η καταστροφή της μητρόπολης του μικρασιατικού Ελληνισμού». Σελ. 339.

Ένα μέλος του πληρώματος του πολεμικού πλοίου «Iron Duke» έγραψε στους γονείς του, στις 13 Σεπτεμβρίου 1922:

*Ολόκληρο το λιμάνι ήταν σπαρμένο με φρικτά στην όψη πτώματα. Τα οποία παρασύρονταν προς τα ανοιχτά*⁷.

Αξιωματικός ο οποίος βρισκόταν σε βρετανικό πλοίο σημείωσε τα εξής στο ημερολόγιο του:

*Η προκομαία είναι μια αεικίνητη μάζα εξαθλιωμένων ανθρώπων όλων των ηλικιών, που ικετεύουν να τους μαζέψει κάποιος*⁸.

Ο δημοσιογράφος Γουόρντ Πράις, ανταποκριτής της London Daily Mail, που είχε επιβιβαστεί στο πολεμικό πλοίο «Iron Duke» γράφει:

*Αυτό που αντικρύζω είναι ένα συμπαγές πόρινο τείχος έκτασης τριών και πλέον χιλιομέτρων, όπου είκοσι διακριτά ηφαιστεια μανιασμένων φλογών εξαπολύουν ακανόνιστες, αεικίνητες γλώσσες σε ύψος τριάντα μέτρων. Με φόντο αυτό το πόρινο παρατέτασμα, που έχει καταλιεί τον ουρανό, ξεπροβάλλουν οι σιλουέτες των καμπαναριών των ελληνικών εκκλησιών, οι θόλοι από τα τεμένη και οι επίπεδες, τετράγωνα στέγες των σπιτιών. Όλες οι αποθήκες, τα επαγγελματικά κτίρια και οι ευρωπαϊκές κατοικίες, καθώς και άλλα κτίσματα εκτός από αυτά, καίγονται σαν θεριεμένοι πορσοί*⁹.

Ήδη από την Τετάρτη 13 Σεπτεμβρίου έχει ξεκινήσει η απομάκρυνση των ξένων υπηκόων, κάτι που είναι κυρίαρχο θέμα την Πέμπτη 14 Σεπτεμβρίου 1922. Βέβαια η λάβρα της φωτιάς ήταν τόσο έντονη ώστε ο πλοίαρχος του αμερικανικού αντιτορπιλικού «Σέραπις» φοβούμενος την ανάφλεξη των εύφλεκτων υγρών που υπήρχαν πάνω στο πλοίο του διέταξε τα μέλη του πληρώματος να αλλάξουν αγκυροβόλιο. Τι να πούμε τότε για τους ανθρώπους που βρισκόνταν πάνω στη μαρτυρική προκομαία της Σμύρνης;

Στις 17 Σεπτεμβρίου το Πρακτορείο Associated Press, αναφέρει¹⁰:

Η Σμύρνη, την οποίαν οι Τούρκοι έχουν αποκαλέσει «Το μάτι της Ασίας», είναι πια ένας αλέραντος τάφος από στάχτες. Μόνον οι γκρεμισμένοι τοίχοι των 25.000 σπιτιών και τα καρβουνιασμένα πτώματα των αμέτρητων θυμάτων έχουν απομείνει για να διηγηθούν την ιστορία του θανάτου και της καταστροφής, που δεν έχει προηγούμενο στη σύγχρονη ιστορία. Τα ερείπια ακόμα καπνίζουν σαν ένα ηφαιστειο που εξάντλησε πια την οργή του. Καμία προσπάθεια δεν έχει γίνει από τους Τούρκους προκειμένου να απομακρυνθούν οι νεκροί και οι ετοιμοθάνατοι. Οι δρόμοι είναι γεμάτοι από πτώματα εκείνων που πάσχιζαν να γλυτώσουν, κυρίως γυναικών και παιδιών.

⁷ Lou Ureneck: «Η μεγάλη φωτιά. Σμύρνη. Σεπτέμβριος 1922». Εκδόσεις Ψυχογιός. Σελ. 231

⁸ Lou Ureneck: «Η μεγάλη φωτιά. Σμύρνη. Σεπτέμβριος 1922». Εκδόσεις Ψυχογιός. Σελ. 250.

⁹ Lou Ureneck: «Η μεγάλη φωτιά. Σμύρνη. Σεπτέμβριος 1922». Εκδόσεις Ψυχογιός. Σελ. 260.

¹⁰ Κων/νος Γ. Χατζηδημητρίου: «Η Καταστροφή της Σμύρνης μέσα από τις αμερικανικές πηγές». Εκδόσεις Λαβύρινθος. Σελ. 113.

Όλα τα κτίρια της αρμενικής συνοικίας έχουν καεί και οι νεκροί κείτονται ολόγυρα. Ο κόλπος, που καλόπτε μια έκταση από πενήντα άκρες, εξακολουθεί να μεταφέρει στην επιφάνειά του τα θλιβερά απομεινάρια εκείνων που σφαγιάστηκαν ή προσπάθησαν να γλυτώσουν από τον ανελέητο εχθρό..

Στις 19 Σεπτεμβρίου στους Times του Λονδίνου¹¹, διαβάζουμε την περιγραφή του ανταποκριτή τους στην Εγγύς Ανατολή:

Ποτέ δεν ξαναείδα τραγικότερο θέαμα από το θέαμα των προσφύγων. Πεινασμένοι, παραζαλισμένοι και εξαντλημένοι είχαν χάσει ακόμα και το αίσθημα του πανικού...

Μία από τις πιο παράδοξες εμπειρίες μας εκείνη την νύχτα ήταν ν' ακούμε την ορχήστρα να παίζει πάνω στην ναυαρχίδα, σύμφωνα με την υπηρεσιακή ρουτίνα, ενώ η πόλη καιγόταν και γέμιζαν τον αέρα ουρλιαχτά, ποροβολισμοί και ο αχός της φωτιάς...

Τα κατορθώματα των φίλων συμμάχων μας... Παιάνιζαν οι αχρείοι...

Θα αναρωτηθείτε βέβαια, ποιος έβαλε τη φωτιά στη Σμύρνη;

Οι Έλληνες υποστηρίζουν ότι την τη φωτιά έβαλαν οι Τούρκοι και οι Τούρκοι, ότι την έβαλαν οι Έλληνες. Μήπως όμως από τα αποτελέσματά της εξάγεται το συμπέρασμα; Αν την φωτιά την έβαζαν οι Έλληνες θα την έβαζαν στην Τουρκική συνοικία προκειμένου να την καταστρέψουν. Η φωτιά όμως δεν έγγιξε την εν λόγω συνοικία.

Αντιθέτως οι Τούρκοι αφού λεηλάτησαν ότι πολύτιμο υπήρχε στα αρμενικά και τα ελληνικά οικήματα, έκαψαν αυτές τις συνοικίες για να μην μπορούν να διεκδικήσουν στο μέλλον την επάνοδό τους με οποιαδήποτε τρόπο. Ήθελαν ξεκάθαρα ένα δημιουργήσουν ένα μουσουλμανικό κράτος στο οποίο δεν χωρούσαν οι Χριστιανικές Ορθόδοξες μειονότητες.

Αλλά μήπως οι Τούρκοι έδρασαν βάσει προμελετημένου σχεδίου;

Οι Times της Ν. Υόρκης, ανέφεραν ότι στις 4 Σεπτεμβρίου 1922, πέντε ημέρες προτού εισέλθει στη Σμύρνη ο Τουρκικός στρατός, η κεμαλική κυβέρνηση είχε στείλει μια διακοίνωση στη Κοινωνία των Εθνών που ανέφερε ότι δεν αναλαμβάνει την ευθύνη για τις οποιεσδήποτε συνέπειες, οι οποίες θα μπορούσαν να επέλθουν και θα οφείλονταν στις τρομερές προκλήσεις που διαπράχθηκαν από τα ελληνικά στρατεύματα.

Η Κοινωνία των Εθνών απάντησε ότι οποιαδήποτε θηριωδία διαπράχθηκε από μια εμπόλεμη πλευρά δεν απάλλασσαν την άλλη πλευρά από την υποχρέωση να συμπεριφερθεί με περισσότερο πολιτισμένο τρόπο¹².

¹¹ Κων/νος Γ. Χατζηδημητρίου: «Η Καταστροφή της Σμύρνης μέσα από τις αμερικανικές πηγές». Εκδόσεις Λαβύρινθος. Σελ. 103-104.

¹² «New York Times»: 12 Σεπτεμβρίου 1922, σελ. 3.

Ο Αμερικανός Πρόξενος των ΗΠΑ στη Σμύρνη George Horton, έχοντας αναγκασθεί να εγκαταλείψει το προξενείο του που κάηκε στη μεγάλη φωτιά, αισθανόταν σε τέτοιο βαθμό προσβεβλημένος από αυτά που είδε και έζησε στη Σμύρνη, ώστε συνέγραψε ένα συντριπτικό κατηγορητήριο κατά της διαγωγής των Τούρκων με τίτλο «Η Μάστιγα της Ασίας» το 1926, το οποίο βιβλίο έχει κυκλοφορήσει από πολλούς εκδοτικούς οίκους και κυριακάτικες εφημερίδες.

Για να μην όμως κατηγορηθώ για εύνοια προς την ελληνική πλευρά, σας παραθέτω αποσπάσματα διαφόρων ξένων, δημοσιογράφων, ανταποκριτών, στελεχών οργανισμών και εταιρειών που είδαν με τα μάτια τους τα γεγονότα (ληστείες, δολοφονίες, βιασμούς, πυρπολήσεις).

- Ο Γάλλος πολίτης και τμηματάρχης στην Τράπεζα «Κρεντί Φουσιέ» της Σμύρνης, Ζουμπέρ αφηγήθηκε τα παρακάτω κατά την άφιξή του στη Μασσαλία, αμέσως μετά την Μικρασιατική Καταστροφή:

Το βράδυ της ημέρας που εξερράγη η πυρκαϊά, εξήλθα από το σπίτι μου κείμενος εις πάροδο της οδού Χατζηστάμου εις αυτήν δια να πληροφορηθώ τι συνέβαινε. Αξιοσημείωτον ότι η πυρκαϊά δεν είχε ακόμα επεκταθή εις αυτήν την συνοικίαν. Συνήντησα ομάδα 200-300 Τούρκων οπλισμένων. Αφού τους είπα πως ήμουν Γάλλος, τους ερώτησα τι ήθελαν. Μου απάντησαν αταράχως ότι είχαν εντολήν ν' ανατινάξουν και να καύσουν τα σπίτια της συνοικίας. Προσπάθησα να τους μεταλείσω, αλλά μου απάντησαν:

Περιττό! Πήγαινε από δω.

Και όταν έφευγα από το σπίτι μου, οι εμπρηστικά βόμβαι έπιπτον βροχηδόν επ' αυτής.

- Η διευθύντρια των αμερικανικών κολλεγίων, Intercollegiate Institute, Μίννι Μίλς¹³, βεβαίωσε ενυπόγραφα:

Είδα τους Τούρκους να μεταφέρουν δοχεία πετρελαίου εις τα σπίτια από τα οποία ανεπήδουν αμέσως φλόγες μόλις έφευγαν. Κανείς δεν εφαινετο αρμένιος, αλλά μόνον Τούρκοι, του τακτικού στρατού με λαμπράς στολάς.

- Ο ταγματάρχης Ντέιβις του Ερυθρού Σταυρού¹⁴:

Είδε Τούρκους να ραντίζουν τους δρόμους και τα σπίτια με ένα υγρό κατά μήκος της γραμμής της φωτιάς. Βούτηξε τα χέρια του μέσα σε αυτό και το μύρισε. Ήταν πετρέλαιο.

- Ο Γάλλος ιστορικός Ντριώ, γράφει σε γαλλική εφημερίδα:

Η πυρκαϊά εξερράγη στις 31 Αυγούστου 1922. Εις μερικάς ώρας, η ελληνική συνοικία, η αρμενική, η των ξένων κατεστράφησαν. Μόνον η τουρκική διεσώθη. Πηγαίνετε να το διαπιστώσετε. Υπεστηρίχθη εν τούτοις εις μερικούς κύκλους ότι η Σμύρνη επορπολήθη από τους Έλληνες δια να

¹³ Κων/νος Γ. Χατζηδημητρίου: «Η Καταστροφή της Σμύρνης μέσα από τις αμερικανικές πηγές». Εκδόσεις Λαβύρινθος. Σελ. 96.

¹⁴ Κων/νος Γ. Χατζηδημητρίου: «Η Καταστροφή της Σμύρνης μέσα από τις αμερικανικές πηγές». Εκδόσεις Λαβύρινθος. Σελ. 86.

εκδικηθούν διότι την έχασαν. Εν τωσούτω δεν μου εξηγούν διατί, εν τοιαύτη περιπτώσει, η τουρκική συνοικία κατ' εξαίρεσιν δεν κατεστράφη, ουδέ υπέστη το παραμικρόν.

- Η King Birge, σύζυγος Αμερικανού ιεραποστόλου, βεβαιώνει τα ακόλουθα:

Ανήλθα εις τον πόργον του αμερικανικού κολλεγίου εις τον Παράδεισον και με διόπτρας είδα τους Τούρκους στρατιώτας να θέτουν πυρ εις τα σπίτια. Είδα ακόμη τούρκους να παραμονεύουν τους χριστιανούς και να τους σκοτώνουν. Όταν κατήλθα εις την Σμόρνην δια να αναχωρήσω εις τας Αθήνας, υπήρχαν πτώματα καθ' όλην την έκτασιν του δρόμου.

- Στους «Τάϊμς της Ν. Υόρκης» της 18ης Σεπτεμβρίου 1922 δημοσιεύεται τηλεγράφημα που μεταξύ άλλων ανέφερε:

Από του Σαββάτου μέχρι της Τετάρτης κανένα αρμενικόν σπίτι δεν έμεινε άθικτον. Παρεβιάζοντο αι θύραι, ητιμάζοντο αι γυναίκες, εσκοτώνοντο οι άνδρες και τα σπίτια εληλατούντο. Οι δρόμοι είναι κατάσπαρτοι από πτώματα φρικωδώς παραμορφωμένα. Τούρκοι στρατιώται του τακτικού στρατού μετέχουν της λεηλασίας. Τους συναντήσαμεν φέροντες διάφορα δέματα. Επί όνων, κάρρων, φορείων αποκομίζουν τα διαρπαγέντα. Η σφαγή λαμβάνει τεραστίας διαστάσεις. Την νύκταν χιλιάδες αρμενίων εσφάγησαν. Τα πτώματα των κείνται άταφα και αναδιδουν φοβεράν δυσοσμίαν.

- Ο διευθυντής της Χ.Α.Ν. Σμόρνης, Εδουάρδος Φίσερ, αυτόπτης μάρτυς, γράφει:

Η πορκαϊά εις δέκα μόνον ώρας είχεν εξαπλωθή εις πλάτος δύο μιλίων. Εις την προκομαίαν ένας όγκος πανικόβλητου πληθυσμού αγωνίζεται να σωθή. Μετά την τρομεράν σφαγήν, τίποτε άλλο δεν υπολείπετο παρά η πορκαϊά δια να δοκιμασθή τόσον σκληρώς ο χριστιανικός πληθυσμός της Σμόρνης. Τα αλλοφρονούντα πλήθη κυκλώνουν τους αμερικανούς ναύτας και ζητούν εν ονόματι του Σωτήρος να τους προστατεύσουν. Οι ναύται όμως αδυνατούν. Είναι τόσο η αναδιδομένη από τας διαρκώς εξαπλουμένας φλόγας θερμότης, ώστε να αδυνατούν να το πράξουν. Πολλοί βρέχουν εις την θάλασσαν κουβέρτες και τυλίγονται εις αυτάς. Άλλοι κραυγάζουν ως τρελοί, άλλοι ευρίσκον τον θάνατον από τούρκους στρατιώτας που διαρκώς ποροβολούν. Τα πτώματα εκατοντάδων χριστιανών που εσφάγησαν ή ευρήκαν τον θάνατον από τουρκικάς σφαίρας επιπλέουν εις την θάλασσαν.

Ο δρ. Όραν Ρέϊμπερ, σημειώνει¹⁵:

Αντί να προσπαθήσουν να σβήσουν την φωτιά οι Τούρκοι ευρισκόμενοι σε απόλυτο παροξισμό την ενίσχυναν και την κατηύθοναν με πετρέλαιο. Ο Κεμάλ δεν είχε πια τον έλεγχο των στρατευμάτων του και από την στιγμή εκείνη μέχρι το πρωί της Παρασκευής η πόλη βρισκόταν στο έλεος εκείνων που είχαν την μεγαλύτερη δύναμη και την μικρότερη πειθαρχία... Από αυτά που είδα και από τα στοιχεία που συγκέντρωσα τόσο

¹⁵ Oran Raber: «New Light on the Destruction of Smyrna». Current History Μάϊος 1923. Σελ. 312-318.

από Τούρκους όσο και από Έλληνες, ένα συμπέρασμα βγαίνει μόνον: Η πυρκαγιά της Σμύρνης ήταν έργο των Τούρκων.

Ας πάμε τώρα σε επίπεδο εγγράφων και τι γνώριζε το Υπουργείο Εξωτερικών της Αμερικής, από τις 15 Σεπτεμβρίου 1922. Σας παραθέτω τα δύο ανέκδοτα έγγραφα από τα Εθνικά Αρχεία των ΗΠΑ, που σχετίζονται με το ερώτημα ποιος ήταν ο αυτουργός για την πυρκαγιά στις χριστιανικές συνοικίες της Σμύρνης.

1. Ληφθέν τηλεγράφημα.

Κωνσταντινούπολη

Ημερομηνία 15 Σεπτεμβρίου 1922. Ελήφθη στις 3 μ.μ.

Προς τον Υπουργό Εξωτερικών (σ.σ.: Τσαρλς Χιουζ)

Ουάσιγκτον 185.

15 Σεπτεμβρίου, μεσημβρία.

Ακολουθεί από την Σμύρνη: «Δεκατέσσερις. Είμαι πεπεισμένος ότι οι Τούρκοι έκαψαν την Σμύρνη εκτός από την τουρκική συνοικία, ακολουθώντας συγκεκριμένο σχέδιο προκειμένου να λύσουν το πρόβλημα της χριστιανικής μειονότητας, αναγκάζοντας τους συμμάχους να εκκενώσουν τις χριστιανικές μειονότητες. Πιστεύω ότι τώρα θα προετοιμάσουν επίθεση κατά της Κωνσταντινούπολης· Μέρριλ (σ.σ.: ο υποπλοίαρχος, αξιωματικός πληροφοριών του Ναυτικού των ΗΠΑ στην Σμύρνη)».

ΜΠΡΙΣΤΟΛ

2. Τηλεγράφημα σταλέν προς το Υπουργείο Εξωτερικών Ουάσιγκτον

Κυβέρνηση

Υπουργός Εξωτερικών

Θωρηκτό Η.Π.Α. Maryland

Αριθμός 50 για τον Χιουζ

Ημέτερο/44, 15/ Σεπτεμβρίου/3/μ.μ.

Κατάσταση/στην/Εγγύς/Ανατολή/άκρως/λειπή,/με/πιθανότητα/
περιπλοκών/ οι οποίες θα/εμπλέξουν/την Μεγάλη
Βρετανία/και/συμμάχους/σε/πόλεμο με/την Τουρκία./...
Εμπιστευτικές/πληροφορίες/που ελήφθησαν από/τους πολλούς
αξιωματούχους μας στην Σμύρνη/και από το Βρετανικό Υπουργείο
Εξωτερικών/υποδεικνύουν/ ότι οι Τούρκοι έκαψαν/την πόλη/σύμφωνα
με/συγκεκριμένο/σχέδιο προκειμένου/ να επιλύσουν/το πρόβλημα/της
χριστιανικής/μειονότητας/μέσω/εξαναγκασμού/ εκκενώσεως/των
μειονοτήτων./Η επιστροφή/αρκετών/εκατοντάδων χιλιάδων
χριστιανών/στα σπίτια τους/έχει καταστεί/όπως φαίνεται/αδύνατη/λόγω
της/ολικής/καταστροφής/των χωριών/από/τους υποχωρούντες/
Έλληνες/καθώς επίσης/ και από/την προέλαση των Τούρκων.
Αναφορές/δηλώνουν /βαριές απώλειες/αμερικανικών περιουσιών /στην
Σμύρνη. Οι εκ γενετής Αμερικανοί είναι όλοι τους ασφαλείς.

Καμία/περαιτέρω/λεπτομέρεια/δεν ελήφθη/σχετικά/με
αγνοούμενους/πολιτογραφημένους πολίτες./Τρία/ αμερικανικά
αντιτορπιλικά/εξακολουθούν να βρίσκονται/στην
Σμύρνη/συνδράμοντας/τους λειτουργούς/αρωγής/και στην προστασία/της
Αμερικανικής/περιουσίας/ που γλύτωσε/από την φωτιά.

Φίλλιπς

Ενεργών ως

NE/AWD/LVD

Αυτά είναι 2 ντοκουμέντα-έγγραφα που περιλαμβάνονται στο βιβλίο.
«Η Καταστροφή της Σμύρνης μέσα από τις αμερικανικές πηγές». Εκδόσεις
Λαβύρινθος

Σημειώνει σχετικά ο συγγραφέας Κ. Χατζηδημητρίου: «Αυτά τα
αδημοσίευτα μέχρι σήμερα έγγραφα δείχνουν προφανώς ότι ήδη από τις 15
Σεπτεμβρίου ο ναύαρχος Μπρίστολ, Υπάτος Αρμοστής των Η.Π.Α. στην
Κωνσταντινούπολη, καθώς και το Υπουργείο Εξωτερικών των Η.Π.Α. είχαν
λάβει πληροφορίες, που θεωρούσαν αξιόπιστες, σύμφωνα με τις οποίες ο
Τούρκοι κεμαλιστές ήταν υπαίτιοι της πυρκαγιάς στην Σμύρνη. Γνώριζαν
επιπλέον ότι η πυρκαγιά είχε ανάψει σκοπίμως, με κίνητρα πολιτικά. Αυτές οι
πηγές συμφωνούν απολύτως με τις δημοσιευμένες αφηγήσεις του Προξένου
των Η.Π.Α. Χόρτον, καθώς και άλλων Αμερικανών αυτοπτών μαρτύρων.
Δεδομένης της ύπαρξης αυτών των επισήμων εγγράφων του Υπουργείου
Εξωτερικών των Η.Π.Α., είναι σαφές ότι το Υπουργείο Εξωτερικών
εξακολουθούσε ακόμα να συγκαλύπτει και να αποκρύπτει τις πληροφορίες που
διέθετε, σχετικά με την τουρκική ενοχή, μέχρι τις 26 Σεπτεμβρίου 1923, οπότε ο
Υπουργός Εξωτερικών απάντησε σε ερωτήσεις τις οποίες του έθεσε ο
γερουσιαστής Χένρυ Κάμποτ Λοτζ. Προκειμένου να αποκαλυφθεί όλη η
αλήθεια σχετικά με αυτήν την ηθελημένη συγκαλύψη σημαντικών
πληροφοριών, ως ζήτημα της κυβερνητικής πολιτικής των Η.Π.Α., θα πρέπει
και πάλι να αναμένουμε μια περιεκτική δημοσίευση και μελέτη των
πολυάριθμων επισήμων και ανεπίσημων αμερικανικών πηγών, οι οποίες
εξακολουθούν να παραμένουν αναξιοποίητες».

Και για να μην λέμε μόνο τα της πυρκαγιάς, η πρόεδρος της Διεθνούς
Ένωσης Γυναικών Ιατρών Έστερ Λάβτζοϊ¹⁶ σε μια αμερικανική αφήγησή της-
έφτασε στη Σμύρνη στις 24 Σεπτεμβρίου 1922-περιγράφει τα γεγονότα που είδε
με λεπτομέρειες, όπως:

- πως ολόκληρες οικογένειες ληστεύονταν και ξυλοκοπούνταν άγρια,
- πως απαγόταν και βιάζονταν τα κορίτσια και
- πως οι άρρενες από 15 ετών οδηγούνταν σε στρατόπεδα
καταναγκαστικής εργασίας ή εκτελούνταν.

¹⁶ Esther Pohl Lovejoy: «Certain Samaritans». Εκδόθηκε τον Απρίλιο του 1927 από Macmillan Company.

Πως η Αμερικανική και η Ευρωπαϊκή κοινή γνώμη ενημερώθηκε για τα γεγονότα;

Είναι γεγονός ότι η Ελλάδα ήταν απομονωμένη από το ευρωπαϊκό πολιτικό γίγνεσθαι μετά την απομάκρυνση του Ελ. Βενιζέλου και την ήττα του στις εκλογές του Νοεμβρίου του 1920 και ως εκ τούτου δεν υπήρχε η προσωπικότητα που θα παρακολουθούσε τα διεθνή γεγονότα και θα έπαιρνε θέσεις ή θα ενημέρωνε τα διεθνή Μ.Μ.Ε. για την εξέλιξη των γεγονότων στη Σμύρνη. Έτσι:

Ο Γάλλος βουλευτής Φρανγκλέν Μπουγιόν με τις οδηγίες των Τούρκων, δηλώνει στη Γαλλία ότι *«Οι Έλληνες επιρρόλησαν την Σμύρνην»*.

Ήταν ο άνθρωπος της Γαλλικής Κυβέρνησης, που υπέγραψε την συμφωνία για λογαριασμό των Γάλλων, της κατάρτιστης συμφωνίας με τους κεμαλικούς που φέρει το όνομά του και αφορούσε παράδοση πολεμικού υλικού των Γάλλων στον τουρκικό στρατό στη Κιλικία, στο πλαίσιο εμπορικών συμφωνιών το 1921, και γίνεται στη συνέχεια όργανο της τουρκικής προπαγάνδας. Πως να μην αντηχεί στα αυτιά μου έστω και σήμερα το σύνθημα «Ελλάς-Γαλλία-Συμμαχία». Και όμως αυτοί ήταν οι «σύμμαχοί μας» το 1922.

Για την επικρατούσα κατάσταση στη Γαλλία και σε απάντηση των όσων ανέφερε ο Φρανγκλέν Μπουγιόν, ο ιστορικός Ρενέ Πρώ, γράφει:

Εξεσφενδόνισε, γράφει ο Ρενέ Πρώ, αυτήν την κατηγορίαν με την γνωστήν του αυτοπεποιθήσιν και βέβαιος ότι θα γίνη με ενθουσιασμό δεκτή. Και πράγματι, κανείς δεν διεμαρτυρήθη, ώστε να χρειασθή η αυτοπρόσωπος επέμβασις του Έλληνος πρεσβευτού, κ. Ρωμανού δια ν' αποκαταστήσῃ τα πράγματα. Αλλά και διατί να συζητώμεν; Η κοινή γνώμη είχε εκπολιορηθή. Δεν υπάρχει κριτικόν πνεύμα εις την Γαλλίαν. Οι άνθρωποι, που ηκούοντο εις την Γαλλία επί των εξωτερικών ζητημάτων οι κ.κ. Αντρέ Ταρντιέ και Γκωβαίν είναι φωνή βοῶσα εν ερήμῳ.

Και όμως το σύνολο των αμερικανικών και των βρετανικών εφημερίδων της εποχής καταλογίζουν ευθέως στο στρατό του Κεμάλ την ευθύνη για τη σφαγή τόσων ανθρώπων και το άναμμα της μεγάλης πυρκαγιάς στη Σμύρνη, ενώ οι πράξεις βαρβαρότητας καταδικάστηκαν από πολλούς ξένους παρατηρητές που τις περιέγραψαν σε διάφορα ρεπορτάζ και συνεντεύξεις, διαπιστώνοντας ότι όλο αυτό το σκηνικό αποτελούσε ένα μέρος ενός καλά οργανωμένου σχεδίου που είχε εκπονηθεί προκειμένου να επιλυθεί το ζήτημα των μειονοτήτων αλλά και να καλυφθούν οι δολοφονίες, ληστείες, βιασμοί σε βάρος του χριστιανικού σχεδίου¹⁷.

Και όμως η επίσημη θέση της Αμερικανικής Κυβέρνησης εκδηλώνεται πολύ σύντομα μέσα από τα συμπεράσματα ερωτήματα του Αμερικανού συγγραφέα Edward-Hale Bierstadt: «Η Μεγάλη Προδοσία»¹⁸:

¹⁷ Κων/νος Γ. Χατζηδημητρίου: «Η Καταστροφή της Σμύρνης μέσα από τις αμερικανικές πηγές». Εκδόσεις Λαβύρινθος. Σελ. 28

¹⁸ Κων/νος Γ. Χατζηδημητρίου: «Η Καταστροφή της Σμύρνης μέσα από τις αμερικανικές πηγές». Εκδόσεις Λαβύρινθος. Σελ. 252 και Edward-Hale Bierstadt: «Η Μεγάλη Προδοσία» Εκδόσεις Νέα Σύνορα-Α. Λιβάνης 1997.

Η θέση των Ηνωμένων Πολιτειών απαιτεί ιδιαίτερη προσοχή. Το Προξενείο των Ηνωμένων Πολιτειών είχε καεί. Το κτήριο της Αμερικανικής Χριστιανικής Αδελφότητας Νέων είχε καεί. Το κεντρικό κτήριο του Αμερικανικού Κολλεγιακού Ινστιτούτου Θηλέων είχε καεί. Το Αμερικανικό Διεθνές Ινστιτούτο Αρρένων είχε δεχθεί ποροβολισμούς και είχε εν μέρει ληλατηθεί. Οι κατοικίες Αμερικανών πολιτών, που έφεραν πάνω τους την αμερικανική σημαία είχαν ληλατηθεί. Ένας Αμερικανός οπλαζωματικός του Ναυτικού των Ηνωμένων Πολιτειών είχε ληστευθεί, του είχε αφαιρεθεί η στολή του και είχε χτυπηθεί. Αμερικανοί ναύτες που έφεραν την στολή τους δέχθηκαν ποροβολισμούς. Η ιερότητα της αμερικανικής σημαίας είχε παραβιαστεί-τι έγινε γι' αυτά; Τίποτα.

Αποδεχόμενη αυτές τις έκλυτες πράξεις εχθρότητας και προσβολής με απόλυτη ηρεμία, η τότε κυβέρνηση των Ηνωμένων Πολιτειών επέλεξε να αδιαφορήσει γι' αυτές..

Μπορούσε να είχε προστασία των πολιτών της, την στολή του ναυτικού της, το προξενείο της και τη σημαία της, μα δεν το έπραξε. Μπορούσε να είχε προστατέψει τις χριστιανικές περιφέρειες του πολιτισμού, στις οποίες το αμερικανικό δημόσιο είχε τόσα πολλά συνεισφέρει. Μα όχι μόνο το παρέλειψε να προστατεύσει αυτά τα ιερά καταπιεστέματα, αλλά αντί να απαιτήσει τουλάχιστον επανορθώσεις κατόπιν, εγκαθίδρυσε ακόμα πιο φιλικές σχέσεις με τους αυτορρούς των προσβολών.

Η δράση της κυβέρνησης των Ηνωμένων Πολιτειών κατά την διάρκεια αλλά και κατόπιν της καταστροφής της Σμόρνης είναι μοναδική στην ιστορία τους έθνους. Παραβίασε κάθε πρότυπο και παράδοση εθνικής τιμής και αξιοπρέπειας. Μια τόσο καταπληκτική εξαίρεση κάθε γνωστού κανόνα απαιτεί μια εξήγηση. Το Υπουργείο Εξωτερικών κατάφερε μέχρι τώρα να αποφύγει αυτό το ζήτημα, είναι όμως αξιοσημείωτο ότι δέκα μήνες ύστερα από αυτά τα συμβάντα η Τουρκική Κυβέρνηση είχε επικυρώσει την μεγάλη εμπορική παραχώρηση που τότε υποστηριζόταν από τον υπναύαρχο Τσέστερ του ναυτικού των Ηνωμένων Πολιτειών, ενώ μέσα σε δώδεκα μήνες ο εκπρόσωπος των Ηνωμένων Πολιτειών στη συνδιάσκεψη της Λωζάνης έλαβε οδηγίες προκειμένου να διαπραγματευθεί μια συνθήκη «φιλίας και εμπορίου» με την Τουρκία. Η συνθήκη αυτή υπεγράφη..

Και μετά σου λένε οι σύμμαχοί μας οι Αμερικάνοι. Ποιοι Αμερικάνοι... Τα συμφέροντά τους κοιτάζανε τότε και το ίδιο θα κάνουν και σήμερα. Κυβερνάει το χρήμα. Όχι η ανθρώπινη αξιοπρέπεια.

Το θέμα που παραμένει 100 χρόνια ανοιχτό τώρα, είναι να ερευνηθούν τα αρχεία της Αμερικανικής Κυβέρνησης τουλάχιστον και να έρθουν στο φως όλα τα έγγραφα και οι συνομιλίες του Προέδρου Χάρντιγκ με τα μέλη του Υπουργικού Συμβουλίου για να διαπιστώσουμε τι τους οδήγησε στις αποφάσεις τους να αποδώσουν μεγαλύτερη σημασία στο οικονομικό και πολιτικό κέρδος απ' όσο στις ζωές εκατοντάδων χιλιάδων αθώων ανθρώπων.

Και γιατί 100 χρόνια μετά δεν αναγνωρίζουν την γενοκτονία των Χριστιανικών πληθυσμών όταν η απάντηση βρίσκεται στα δικά τους αρχεία.

Θα ολοκληρώσω την ομιλία μου, με μια περιγραφή του **George Horton**, πρόξενου των Η.Π.Α. στη Σμύρνη, όταν την εγκατέλειψε μετά την πυρπόληση του αμερικανικού προξενείου, επιβιβαζόμενος σε αμερικανικό αντιτορπιλικό¹⁹:

Καθώς το αντιτορπιλικό ξεμάκραινε από τη φοβερή σκηνή και το σκοτάδι έλεφτε, οι φλόγες που τώρα λυσομανούσανε σε μεγάλο μέρος της πολιτείας γινότανε ολοένα και πιο λαμπερές, παρουσιάζοντας μια σκηνή απαισίας και μακάβριας ομορφιάς.

Ωστόσο στη Καρχηδόνα δεν υπήρχε κανένας στόλος χριστιανικών πολεμικών που να ατενίζουνε μια κατάσταση που για αυτήν ήταν υπεύθυνες οι κυβερνήσεις τους.

Ένα από τα δυνατότερα αισθήματα που πήρα μαζί μου από την Σμύρνη, ήταν το αίσθημα ντροπής γιατί ανήκα στο ανθρώπινο γένος.

Σας ευχαριστώ πολύ!

¹⁹ Gils Milton: «Χαμένος Παράδεισος-Σμύρνη 1922. Η καταστροφή της μητρόπολης του μικρασιατικού Ελληνισμού». Σελ. 362